

Рецензия

за дисертационния труд

„Фрагментарното изискване и възможността за литературна трансгресия“

от доц. д.н. Морис Фадел,

Нов български университет

Дисертационният труд на Йоанна Нейкова „Фрагментарното изискване и възможността за литературна трансгресия“ се състои от увод, четири глави, заключение и обширна библиография на различни езици.

Дисертацията предлага едно съвсем различно разглеждане на фрагмента, което не се вписва в мисленето му като определена исторически формирана литературна форма, като жанр, както той обикновено е коментиран. Йоанна Нейкова е склонна да вижда във фрагмента претендираща за универсалност литературнотеоретична категория, която е присъща на литературата като цяло. Неслучайно тя говори не за „фрагмент“, а за „фрагментарно“, по-скоро за „фрагментарно изискване“, цитирайки Морис Бланшо. Какво е „фрагментарното изискване“ според докторантката? Доколкото могат прочит ми позволява да уточня, текстът на Йоанна Нейкова се спира основно на две значения на понятието. Те са свързани. Едното е присъщата на литературното произведение фрагментарност, дори когато е налице интенцията за цялост, и другото е трансгресията – изтласкването на произведението отвъд неговите литературноисторически и философски граници в посока на

нещо друго. Как са свързани двете значения? Бидейки фрагментарно, литературното произведение не е затворена идентичност, то е винаги и различие по отношение на онова, което е.

Дисертацията настоява на това, че е отдалечена от задачата да прави история или генеалогия на фрагмента, ала в нея ще срещнем доста моменти, където се разсъждава върху произхода на фрагментарното в модерната западна култура и върху неговото развитие. Глава първа, озаглавена „Романтическият фрагмент и началото на модерната фрагментация“, се спира върху историко-философската основа на модерният фрагмент – мисленето на Фридрих Шлегел и ранния немски романтизъм. Тази част от текста показва много ясно една от чертите на дисертацията: много доброто познаване от страна на докторанта на литературата на проблема, върху който пише. Особено предпочитание има Йоанна Нейкова върху модерните и провокативни интерпретации на ранния немски романтизъм.

Централен момент в работата е ценното според мен настояване, че фрагментът в ранния романтизъм не отрича целостта, не е в конфликт с нея, а я утвърждава по нов начин, стреми към една различна тоталност, която не е тотализираща и тоталитарна. Фрагментът изисква други фрагменти, търси да се свърже с тях. Така че една обемна цялост, която определя литературната модерност, като романа например може да се състои от фрагменти, да бъде фрагментарна. Тази теза, която се среща в изключителната книга „Литературният абсолют“ Филип Лаку-Лабарт и Жан-Люк Нанси, е развита убедително в анализа на идеите на Фридрих Шлегел.

Втората глава се спира на разбиранията за алегорията на Валтер Бенямин. Изборът не е случаен, тъй като именно Бенямин е сред теоретиците и критиците през 20 в. с много

изострено чувство за фрагментарното в-и-на литературното произведение. От друга страна обаче този мислител се радва на толкова голямо внимание от втората половина на 20 в. насам, че като че ли е много трудно вече да се каже нещо ново за него. Това обаче не е така. Йоанна Нейкова откроява интересната връзка между алегория и руини в текстовете на Бенямин. С многократно подчертаваната след Бенямин разделеност между план на съдържанието и план на изказа алегорията е емблематична за фрагментарното. Фрагментарното у нея е близко до руината. Както при руината е останала само част от онова, което тя е била преди да стане руина, така в алегорията планът на изказа е видимата страна на нещо, което само е подсказано, но не и показано – смисъла.

Бих подчертал много доброто познаване от страна на докторантката на идеите на Бенямин и на литературата върху тях. Връзките, която тя прави между понятието за алегория в „Произход на немския трауершпил“, и други текстове на автора са убедителни. Заслужаващ внимание е и паралелът между Бенямин к Юлия Кръстева.

Най-обемната част от дисертацията на Йоанна Нейкова е трета глава, посветена на възгледите на Морис Бланшо за литературното произведение и разбиранията му за литературната форма (казано най-общо и поради което неточно) *récit*. Бих похвалил смелостта на докторантката да обсъжда идеите на Бланшо – автор, който е обект на множество тълкувания и същевременно е известен със своята трудна достъпност поради привързаността си към парадоксите и метафоричния език, с който изразява възгледите си.

Мисля, че Йоанна Нейкова е успяла (разбира се, заедно с научния ръководител на дисертацията доц. д-р Дарин Тенев, който е изключителен познавач на Бланшо) да намери своя път към френския мислител. Много продуктивни ми се струват сравненията, които Йоанна Нейкова прави с Хайдегер по отношение на въпроса за началото на литературното

произведение. Влиянието, което Бланшо изпитва от страна на Хайдегер е известно, но докторантката долавя и подчертава също така критиката към автора на „Битие и време“.

Изключително интересно за мен бе да прочета интерпретацията на Йоанна Нейкова на идеята на Бланшо, че *récit* предшества събитието. Докторантката е избегнала баналното тълкуване, че езикът е преди ставащото, че то е винаги вече означено, изказано, за да подчертае откритостта на езика и разказа към събитието, насищането ги очакване на събитието, и така да ни напомни за тяхната фрагментарност.

Чудесно е, че Йоанна Нейкова прави връзка между литературнотеоретичните и философски текстове на Бланшо и неговите собствени литературни произведения. Ние някак сме склонни да забравяме за Бланшо писателя.

Четвъртата глава разширява прехода към литературата, започнал в трета глава. Тук анализът се спира на произведенията на Пол Остър. Докторантката избягва клишетата по отношение на този автор, многократно вписващи го в постмодерната литература и подчертаващи неговата връзка с този тип писане. Йоанна Нейкова успява да ни покаже неочаквани страни от присъствието на Остър. Тя ни запознава например с неговите преводи на френска поезия, с кореспонденцията му с Морис Бланшо.

Сравнението между Бланшо и Остър е централно в тази част на дисертацията. Йоанна Нейкова се спира на романа „Книга на илюзиите“, за да изследва близостта между двамата писатели по отношение на темата за вдъхновението като изява на фрагментарността. Вдъхновението е близо до понятието „опит“ у Бланшо (на него дисертацията също подробно се спира) прекъсва обичайния ритъм на живеенето, за да събере събитието и езика, то е моментът на тяхната среща.

Авторефератът отразява изчерпателно съдържанието и приносите на дисертацията.

Научните публикации на Йоанна Нейкова, реализирани в престижни академични издания, представят трайния ѝ интерес към проблема за отношението между фрагментарното и трансгресията. Бих открил статията върху Бекет и неутралното у Бланшо. Бекет е един от слабокоментираните у нас автори в контраст с изключителното внимание към него от страна на изследователите на модернизма. Статията на Йоанна Нейкова по оригинален начин свързва текстове на писателя с една от най-загадъчните и поради това събуждаща огромен интерес идея на Бланшо за неутралното.

Убедено препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на Йоанна Нейкова научната и образователна степен „доктор“ по научна специалност 2.1. Филология – Теория на литературата.

10. 05. 2024 г.

С уважение: М. Фадел